ACADEMIA ROMÂNĂ · CRIFST · DIVIZIA DE ISTORIA ȘTIINȚEI

Iuliu Hațieganu

1885 — 1959

Medicina ca vocație, școala ca moștenire și slujirea omului ca ideal

Daniel ROȘU

Simpozionul științific „Ziua cercetătorului și proiectantului din România”
Casa Oamenilor de Știință, București · 16 noiembrie 2026

PREAMBUL

Trei registre ale unei singure vocații

PARTEA I

Medicina ca vocație

Clinicianul care se socotea ucenicul lui Hippocrate: observație, laborator, conștiință.

147.700

bolnavi examinați în ambulatoriul clinicii, în 20 de ani (1919–1939)

PARTEA a II-a

Școala ca moștenire

Primul decan al Facultății de Medicină din Cluj și întemeietorul unei școli de medicină internă.

102

teze de doctorat lucrate în Clinica Medicală I până în 1940

PARTEA a III-a

Slujirea omului ca ideal

Medicul ca educator: sănătatea tineretului, sportul, cultura satului, credința.

25.000

«Șoimi» și «Șoimane» în 200 de comune, în mișcarea pe care o conducea

Sursa cifrelor: Douăzeci de ani de activitate românească în Clinica Medicală I din Cluj, 1919–1940 (vol. omagial, Sibiu, 1941), pp. 64, 146, 238.

REPERE BIOGRAFICE

O biografie în opt date

1885 — Se naște la Dârja, pe Valea Someșului, unul dintre cei 13 copii ai preotului greco-catolic Ioan Hațieganu

1909 — Absolvă Medicina la Cluj; din 1910, asistent al profesorului Zsigmond Purjesz

1918 — 1 decembrie, la Alba Iulia: în fruntea unei delegații de circa 150 de studenți

1919 — Primul decan al Facultății de Medicină românești; la 7 noiembrie deschide cursurile

1931 — Ministru de stat în guvernul Iorga; demisionează după două luni, refuzând să fie «simplu figurant»

1948 — 8 decembrie: înlăturat de la catedră și de la conducerea clinicii

1955 — 2 iulie: membru titular al Academiei Române, după reintegrarea din 1953

1959 — 4 septembrie: moare la Cluj; odihnește în Cimitirul Hajongard

Surse: BJC, „Hațieganu, Iuliu"; AGERPRES (după Membrii Academiei Române 1866–2003); vol. 1941, pp. 167, 272; Transilvania, LXII (1931); egco.ro (2019).

PARTEA I

Medicina ca vocație

Medicina — știință și conștiință,
încălzite de iubirea de oameni

Formula școlii medicale clujene, transmisă în variante apropiate (F. MARIN, 2013; Ș. KORY-CALOMFIRESCU, 2016)

O bursă pierdută, o vocație găsită

Blaj

Liceul greco-catolic «Sf. Vasile cel Mare»; coleg de școală cu viitorul episcop Iuliu Hossu.

Răscrucea

Concurează cu Alexandru Borza pentru o bursă de teologie la Budapesta; o pierde și alege medicina.

Cluj, 1909

Studii la Cluj și un semestru la Graz; ca student, întemeiază în secret prima societate a medicinișilor români din Cluj.

1910–1918

Asistentul lui Zsigmond Purjesz; docența, propusă în 1914, e amânată de război; în 1917 conduce un spital de campanie.

1918–1919 · DE LA ALBA IULIA LA CATEDRĂ

1 decembrie 1918

La Alba Iulia conduce o delegație de circa 150 de studenți și cere un loc pentru tineretul universitar în noul stat.

Consiliul Dirigent

Secretar general al resortului sănătății, pe care îl predă apoi lui Iuliu Moldovan.

1919, București

La clinica profesorului N. Nanu-Muscel ține, după propria mărturie, ***„primul meu curs în limba română”***.

— după mărturia lui I. HAȚIEGANU, vol. 1941, pp. 167–168

Surse: F. MARIN (1999) și Ș. BLĂJAN (1985), apud egco.ro (2019); vol. 1941, pp. 167–168, 267; BJC, „Hațieganu, Iuliu – date biografice”.

Știință și conștiință: genealogia unei formule

CE AȘTEAPTĂ BOLNAVUL DE LA MEDIC

Pe lângă vindecare: alinare, încurajare și o rază de speranță.

Oricât ar progresa medicina, observă Hațieganu în 1941, omul bolnav rămâne același și caută la medic mai mult decât un tratament. De aici, o concepție despre diagnostic: nu simplă aplicare a biologiei și a patologiei, ci un act de cunoaștere și, deopotrivă, de răspundere morală.

— după I. HAȚIEGANU, 1941, p. 4

GENEALOGIA UNEI FORMULE

1941 · mărturisirea autobiografică

Diagnosticul cere, pe lângă știință, o conștiință însuflețită de dragostea de oameni.

↓

1957 · metoda, teoretizată

«Valoarea științifică a observației în clinica medicală»

↓

Tradiția școlii clujene

Medicina — știință și conștiință, încălzite de iubirea de oameni

Surse: I. HAȚIEGANU, 1941, p. 4; BJC (lista lucrărilor); Ș. KORY-CALOMFIRESCU, Studii și comunicări/DIS, IX (2016), p. 290; F. MARIN, Clujul Medical, 86 (2013), pp. 81–82.

Cercetare și recunoaștere europeană

REPERE DE OPERĂ

1921 — Clasificarea anatomo-clinică a nefritelor cronice și un procedeu nou de explorare a funcției excretorii a ficatului (*Clujul Medical*, II)

1923 — Semnul degetelor hipocratice în endocardita lentă, publicat în buletinul *Société Médicale des Hôpitaux de Paris*

1926 — *Sifilisul visceral medical* (254 p.) și *Infecția tuberculoasă și profilaxia ei socială*

1927 — La Paris, patru comunicări, între care o serie de 74 de cazuri de endocardită subacută

1930 — *Sindromul hiposistoliei cerebrale* (cu P. Vancea), o prioritate revendicată de Florea Marin

1934 — *Tratat elementar de semiologie și patologie medicală*, cu I. Goia: 3 volume, 2.010 pagini, premiat de Academia Română

CLUJUL, DESTINAȚIE MEDICALĂ

Vizitatori ai clinicii, 1927–1938

Sergent, Labbé, Léon Bernard, J.-L. Faure, Achard, Lemierre, P. Duval, Siebeck, Strasser

Membru corespondent al Société Médicale des Hôpitaux de Paris

Cavaler al Legiunii de Onoare

Președinte al celui de-al II-lea Congres național de ftiziologie (Cluj, 1933)

152 de publicații ale laboratorului clinicii, în 21 de ani

Surse: vol. 1941, pp. 24, 28, 39, 70–75, 153–158, 270–272; Clujul Medical, II (1921); F. MARIN, Clujul Medical, 86 (2013); BJC, „Hațieganu, Iuliu”.

Premiere revendicate de școala clujeană

1919

Semiologia medicală, disciplină de sine stătătoare

predată de Ioan Goia, la sugestia lui Hațieganu

1922

Prima bucătărie de regim din România

150–180 de porții pe zi, în 8 tipuri de regim

Diagnostic

Primele cazuri de anguilulă intestinală și de *Fasciola hepatica* descrise în țară

atribuite direct profesorului

1930

Prima societate medicală de educație fizică și sport din România

fondată la Cluj, sub conducerea sa

Anii ’30

Primele consultații medico-sportive din România

peste 600 în 1940; toți concurenții maratonului din 1938, examinați

1934

Primul tratat de semiologie și patologie internă din România

cu Ioan Goia; 3 volume, premiat de Academia Română

Cu o excepție (semiologia), sunt revendicări consemnate de elevii săi în volumul omagial din 1941 — teme deschise pentru istoricii medicinei.

Surse: vol. 1941, pp. 28, 55, 59–60, 66–68, 196, 270; UMF „Iuliu Hațieganu”, Istoric; M. MOTOCU, Clujul Medical, 85 (2012).

PARTEA a II-a

II

Școala ca moștenire

„…sub conducerea luminată și însuflețitoare a tânărului profesor Hațieganu, este pătrunsă de un spirit înnoitor.”

Léon BERNARD, despre clinica de la Cluj, La Presse Médicale, 1930 (trad. aut.; vol. 1941, pp. 153–158)

Toamna lui 1919: totul era de construit

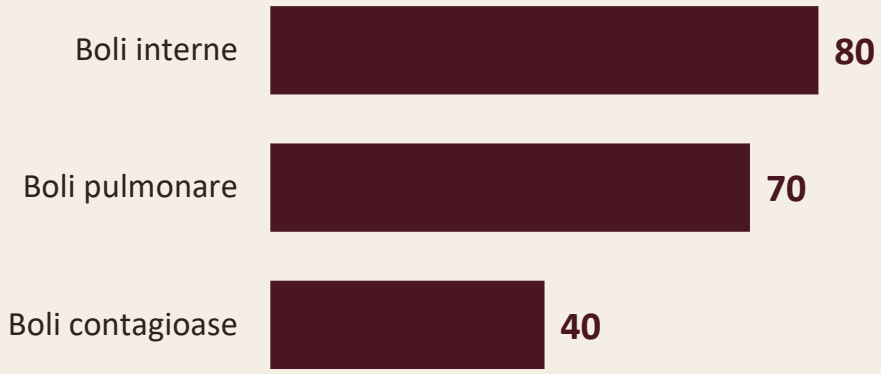
COMISIA DE ORGANIZARE A FACULTĂȚII DE MEDICINĂ

VB	GM	MM	IM	IH
Victor Babeș	Gheorghe Marinescu	Mihail Manicatide	Iuliu Moldovan	**Iuliu Hațieganu**

- Primul decan al Facultății de Medicină (1919–1920) — cel mai tânăr membru al comisiei, la 34 de ani
- 7 noiembrie 1919: deschiderea cursurilor în limba română
- Contribuie la atragerea la Cluj a unor savanți precum Victor Babeș și Constantin Levaditi

CLINICA MEDICALĂ I LA PRELUARE (1919)

≈ 190 de paturi, trei pavilioane

Personal inițial: 1 șef de lucrări · 4 asistenți · 8 preparatori

Surse: E. BĂRBULESCU, Studia UBB Historia, 64 (2019), p. 158; UMF „Iuliu Hațieganu”, Istoric; vol. 1941, pp. 18, 168.

Cum se construiește o școală

Stat major și ofițeri combatanți

Colaboratorii stabili asigură continuitatea; cei circulanți se formează prin rotație.

Cel puțin patru ani de formare

Tânărul medic trece prin toate compartimentele clinicii și ale laboratoarelor.

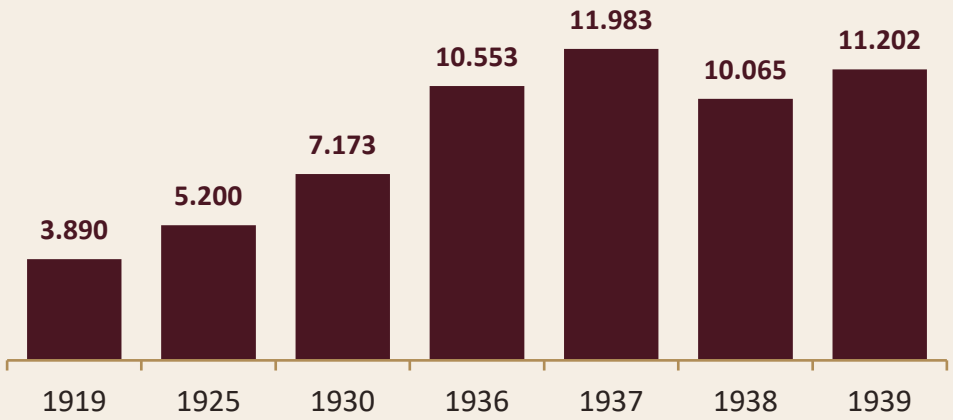
Același medic, la pat și în laborator

Observația bolnavului și examenul de laborator sunt făcute de același medic.

Ambulatoriul ca școală

Consultații gratuite, câte 80–100 de bolnavi pe zi, din care se aleg cazurile pentru învățământ.

BOLNAVI EXAMINAȚI ÎN AMBULATORIU, PE AN

147.700 de bolnavi în 20 de ani; în primii ani, profesorul ținea el însuși o consultație pe săptămână.

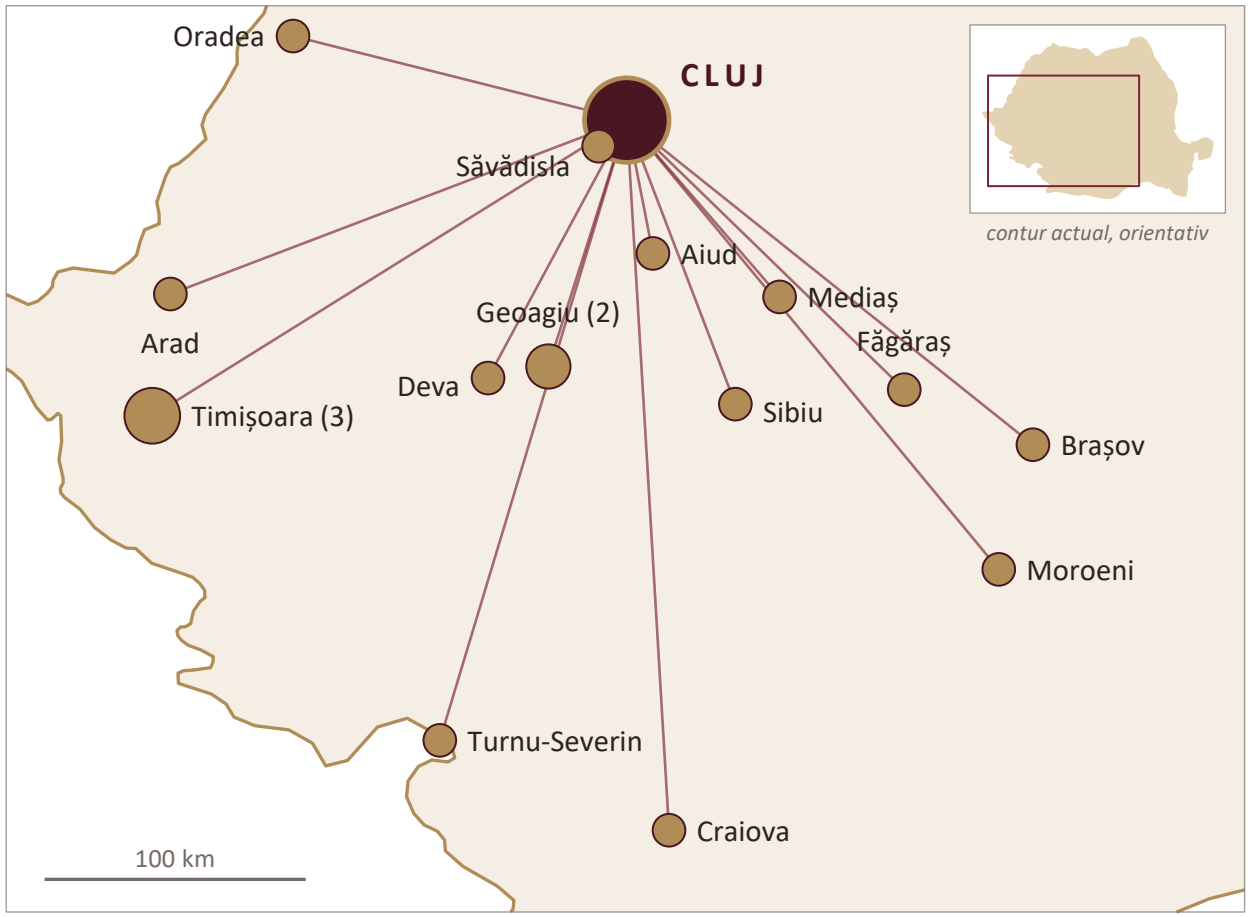
102
teze de doctorat

152
publicații ale laboratorului

240
comunicări științifice

Sursa: vol. 1941, pp. 3–5 (principiile, după I. HAȚIEGANU), 39, 64, 146, 152; anii din grafic sunt cei pentru care volumul dă cifre.

O școală care iradiază

18 ftiziologi formați în clinică lucrau, potrivit volumului din 1941, în sanatorii, spitale și dispensare din 15 localități

CÂȚIVA DINTRE UCENICI

Liviu Pop
introduce la Cluj pneumotoraxul terapeutic

Leon Daniello
conduce din 1928 secția de tuberculoză

Aurel Moga
format la Paris cu Vaquez; din 1930, laboratorul de electrocardiografie; în 1969, primul președinte al Academiei de Științe Medicale

Ioan Goia
semiologia medicală; coautor al tratatului premiat de Academie

Surse: vol. 1941, pp. 7, 30–34, 57–58; N. BALTĂ, Clujul Medical, 86 (2013), nr. 3. Contur: Natural Earth (1:50 m).

PARTEA a III-a

III

Slujirea omului ca ideal

„Scopul nostru nu este acela de a crea campioni, ci oameni sănătoși.”

Din crezul sportiv al lui Iuliu Hațieganu, păstrat de tradiția clubului «U» Cluj

Medicina socială, măsurată

TUBERCULOZA LA STUDENȚI

3% (1929) → **0,5%** (1939)

Dispensarul studențesc (1926): circa 3.000 de examinări pe an.

MORTALITATEA PRIN TUBERCULOZĂ, CLUJ

–50%

în 15 ani, potrivit bilanțului Societății antituberculoase a Clujului (1926), prezidate de Hațieganu

CONFERINȚE ASTRA, DESPĂRȚĂMÂNTUL CLUJ

90 (1930) → **348** (1936)

Președinte al despărțământului din 1929; deplasările la sate devin regulate.

ȘCOLI ȚĂRĂNEȘTI ALE ASTREI

1 (1931) → **100** (1939)

Și 16 case culturale, ridicate împreună cu «Șoimii Carpaților».

Secția medico-biopolitică a ASTREI (1925), prezidată de el: clinica trimite la sate, aproape în fiecare duminică, echipe de educație sanitară, cu două autocare proprii; ancheta monografică de la Măguri, în Munții Apuseni.

Sursa: vol. 1941, pp. 185–186, 205, 225–235 — cifre raportate în bilanțul din 1941, neverificate independent.

Sportul, o școală a sănătății

ȘOIMII CARPAȚILOR

25.000

«Șoimi» și «Șoimane» în 200 de comune; Hațieganu este «Tribunul» mișcării din 1929.

500

«Șoimi» la festivalul Sokol de la Praga (1938), în fața a 250.000 de spectatori.

Mișcare inițiată în 1926, cu Iuliu Moldovan, după modelul ceh Sokol.

1919 · «U» Cluj

Primul președinte al Societății Sportive a Studenților Universitari, nucleul clubului «U».

1930 · medicina sportivă

Prima societate medicală de educație fizică și sport din țară; primele consultații medico-sportive.

1938 · maratonul național

La Cluj, toți concurenții sunt examinați medical; în 1940, peste 600 de consultații medico-sportive.

> Educația fizică, scrie el, nu formează doar caracterul: este ***„o școală înaltă a sănătății”***.
>
> **— I. HAȚIEGANU, „Ce este medicina sportivă?”, 1937**

Surse: vol. 1941, pp. 66–68, 196, 238, 244; R.-M. TODOR, Transilvania, 7/2018, pp. 93–96; Clujul Medical, XVIII (1937), nr. 4, supl. „Medicina sportivă”.

Un parc pentru un copil

DEVIZA DE LA INTRAREA ÎN PARC

**PRO PATRIA EST,
LUDERE DUM VIDEMUR**

„Pentru patrie e, chiar când părem că ne jucăm” (trad. aut.)

Ideea parcului se naște în 1928, anul morții singurului său fiu, Iuliu Marius («Tuțu»), la opt ani. Lucrările încep în 1931, pe aproape 30 de hectare, din veniturile profesorului și prin subscripție publică; astăzi parcul măsoară 25 ha.

> *„…eu consider «Parcul Sportiv» din Cluj, ca cel mai frumos parc sportiv din lume.”*
>
> **— I. HAȚIEGANU, 1938 (vol. 1941, p. 249)**

BERLIN, 1936

Medicul ca proiectant

Planurile parcului, semnate de arhitectul Elemér Moll și de inginerul Gyula Kovács, au figurat la concursul de artă al Jocurilor Olimpice de la Berlin, secțiunea arhitectură — înscrise pe numele lui Iuliu Hațieganu.

Presa clujeană vorbește de o medalie de bronz; baza de date Olympedia consemnează participarea, fără clasament.

Surse: vol. 1941, pp. 247–249; UBB, „Parcul Sportiv”; Olympedia, „Iuliu Hațieganu” (Art Competitions, Berlin 1936); Actual de Cluj.

Știința sub semnul credinței

CASA PĂRINTEASCĂ ȘI ȘCOLILE BLAJULUI

O voce deprinsă în casa preotului de la Dârja, pe care o recunoaște drept glasul lui Dumnezeu.

În mărturisirea din 1941, Hațieganu își întemeiază datoria față de bolnav și față de popor pe această voce, ascultată în copilărie, în biserica satului și în școlile Blajului.

— după I. HAȚIEGANU, 1941, pp. 11–12

SUB SEMNUL LUI PASTEUR

maximele așezate de elevi lângă portretul său, în volumul din 1941

„J'ai toujours associé la grandeur de la science à la grandeur de la patrie."

Am asociat totdeauna măreția științei cu măreția patriei.

„Heureux celui qui porte en soi un dieu, un idéal de beauté et qui lui obéit…"

Fericit cel ce poartă în sine un ideal și i se supune: al artei, al științei, al patriei, al virtuților Evangheliei (1882).

„Ajută-ți singur și atunci și Dumnezeu te va ajuta"

deviza apelului rectorului Hațieganu, Cluj, 8 ianuarie 1931 (vol. 1941, p. 173)

„Dumnezeu este lumina mea"

deviza Școlii Normale Superioare din Cluj, condusă de el din 1939 (vol. 1941, p. 255)

Surse: I. HAȚIEGANU, 1941, pp. 11–12; frontispiciul volumului din 1941 și pp. 173, 255; L. PASTEUR, discursul de recepție la Academia Franceză (1882).

EPILOG · 1940–1959

Căderea și revenirea

1940 — Dictatul de la Viena: Facultatea de Medicină se refugiază la Sibiu.

1941–44 — Rector al Universității clujene în refugiu.

1945 — Epurat temporar, în temeiul Legii nr. 461/1944.

1948 — 8 decembrie: înlăturat de la catedră; își păstrează casa și cabinetul particular.

1952 — Medic emerit; în decembrie, invitat la sesiunea lărgită a Secției de științe medicale a Academiei.

1953 — Reintegrat la catedră: conduce Clinica Medicală III până în 1959.

1955 — 2 iulie: membru titular al Academiei Române.

1959 — 4 septembrie: moare la Cluj, la aproape patru luni după fratele său, Emil.

MARTOR OCULAR

neurologul J.-J. Askenasy

La prima prelegere după reintegrare, «Boala emfizematoasă», amfiteatrul era plin cu două ore înainte.

„Studenții îl adorau pe Profesorul Iuliu Haţieganu!”

DOI FRAȚI, ACELAȘI AN

Emil Hațieganu, fost ministru și membru de onoare al Academiei, trece prin închisoarea de la Sighet până în 1955; moare la 13 mai 1959.

Surse: UBB, „Personalități”; V. GROZAV (BIRIȘ), 2024; BJC; J.-J. ASKENASY, Academica, nr. 379–380 (2022), pp. 84–89; AGERPRES; BCU Cluj, fișa „Hațieganu, Emil”.

CONCLUZII

Ce rămâne: o moștenire și o lecție

UMF «Iuliu Hațieganu»

Universitatea de Medicină și Farmacie din Cluj-Napoca îi poartă numele din 1993

Parcul Sportiv Universitar

«Prof. dr. Iuliu Hațieganu»: 25 ha pe malul Someșului

«U» Cluj

clubul prezidat de el în 1919 a trecut de centenar

Medalia «Iuliu Hațieganu»

distincție a UMF Cluj pentru marile personalități medicale

PENTRU CERCETĂTORUL DE AZI

1 Cercetarea pleacă de la bolnav

și se întoarce la el: nu există clinică fără bolnavi și nici medicină fără om.

2 O școală e o orchestră, nu un solist

Un nucleu stabil, rotația celor tineri, formarea pe termen lung.

3 Universitatea ca «universitas»

Căutarea adevărului, formarea tineretului și luminarea celor mulți, laolaltă.

Surse: UMF „Iuliu Hațieganu”, Istoric; UBB, „Parcul Sportiv”; I. HAȚIEGANU, 1941, pp. 3–6.

„Pentru acest ideal vreau să muncesc [...] și cu el vreau să mor.”

— Iuliu Hațieganu, Treizeci de ani în serviciul Clinicii și al Neamului (1941)

Vă mulțumesc pentru atenție!

DANIEL ROȘU

Izvoare

IZVOARE TIPĂRITE

Iuliu HAȚIEGANU, „Treizeci de ani în serviciul Clinicii și al Neamului”, în *Douăzeci de ani de activitate românească în Clinica Medicală I din Cluj, 1919–1940*, Tipografia „Cartea Românească din Cluj”, Sibiu, 1941, pp. 3–12.

Douăzeci de ani de activitate românească în Clinica Medicală I din Cluj, 1919–1940, volum omagial al elevilor și colaboratorilor, Sibiu, 1941 — BCU „Lucian Blaga” Cluj, colecții digitale.

Iuliu HAȚIEGANU, „O nouă încercare de clasificație anatomo-clinică a nefritelor cronice”, *Clujul Medical*, II, 1921, nr. 1, pp. 1–5; „Un nou procedeu pentru examinarea funcțiunei excretorii a ficatului”, ibidem, pp. 303–309.

Iuliu HAȚIEGANU, „Le signe des doigts hippocratiques dans l’endocardite lente…”, *Bulletins et Mémoires de la Société Médicale des Hôpitaux de Paris*, XLVII, 1923, pp. 399–402.

Iuliu HAȚIEGANU, Petru VANCEA, „Sindromul hiposistoliei cerebrale”, *Clujul Medical*, 1930.

Iuliu HAȚIEGANU, „Ce este medicina sportivă?”, în *Medicina sportivă*, supliment al revistei *Clujul Medical*, XVIII, 1937, nr. 4.

PERIODICE, MĂRTURII, BAZE DE DATE

Transilvania (revista ASTREI), LXII, 1931 — lista conducerii Asociației („Dr. Iuliu Hațieganu, ministru”).

Léon BERNARD, în *La Presse Médicale*, 1930, citat în volumul din 1941, pp. 153–158.

Jean-Jacques ASKENASY, „Adevărata esență umană: a vedea omul din fiecare evreu așa cum vezi omul din fiecare român, francez sau spaniol”, interviu de Cătălin MOSOIA, *Academica*, XXXII, nr. 379–380, mai–iunie 2022, pp. 84–89.

Louis PASTEUR, *Discours de réception à l’Académie française*, 27 aprilie 1882.

Olympedia, „Iuliu Hațieganu”, olympedia.org/athletes/921256 (Art Competitions, Berlin 1936).

Natural Earth, *Admin 0 – Countries*, 1:50 m (conturul hărții).

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Studii și lucrări de referință

MONOGRAFII ȘI STUDII

Ștefan BLĂJAN, *Contemporanii și urmașii despre Iuliu Hațieganu*, Cluj-Napoca, 1985.

Florea MARIN, *Iuliu Hațieganu. Monografie*, Editura Universitară „Iuliu Hațieganu”, Cluj-Napoca, 1999.

Florea MARIN, *Facultatea de Medicină, Școala Medicală Clujeană și spitalele din Cluj (1500–2000). Scurt istoric*, ed. a II-a, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2018.

Florea MARIN, „Cases of injustice done to prominent figures of the Cluj Medical School”, *Clujul Medical*, 86, 2013, nr. 1, pp. 81–82.

Victoria GROZAV (BIRIȘ), *Învățământul medical clujean în epoca Gheorghe Gheorghiu-Dej*, teză de doctorat, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, 2024.

Elena BĂRBULESCU, „Valeriu Lucian Bologa and the Birth of the History of Medicine and Medical Folklore Chair at Cluj University”, *Studia UBB Historia*, 64, 2019, nr. 1, pp. 157–165.

ARTICOLE ȘI REPERE DOCUMENTARE

Ștefania KORY-CALOMFIRESCU, „Profesorul universitar onorific dr. Florea Marin – cel mai mare istoriograf al medicinei clujene”, *Studii și comunicări/DIS*, IX, 2016, pp. 288–292.

Raul-Marian TODOR, „«Șoimii Carpaților»”, *Transilvania*, 2018, nr. 7, pp. 93–96.

Marius MOTOCU, „XXV de ani de învățământ de Semiologie Medicală…”, *Clujul Medical*, 85, 2012, nr. 1; Nicolae BALTĂ, „Memories of the first President of the Academy of Medical Sciences – Professor Aurel Moga”, *Clujul Medical*, 86, 2013, nr. 3.

AGERPRES, fișa „Iuliu Hațieganu”, după *Membrii Academiei Române (1866–2003). Dicționar*, București, 2003.

Biblioteca Județeană „Octavian Goga” Cluj (BJC), „Hațieganu, Iuliu – date biografice”; BCU Cluj, fișa „Hațieganu, Emil”; Universitatea „Babeș-Bolyai”, „Personalități” și „Parcul Sportiv”; UMF „Iuliu Hațieganu”, *Istoric*.

Eparhia Greco-Catolică de Oradea, egco.ro, 4 septembrie 2019 (după F. MARIN, 1999, și Ș. BLĂJAN, 1985).